

RECENZII

Ioan Godea, *Arhitectura la români. De la obârșii la Cozia*, Editura Primus, Oradea, 2007, 367 pagini.

Fără nici o îndoială că volumul recenzat aici constituie unul dintre acele rare evenimente editoriale și științifice totodată, care privește (și reunește) două domenii aparent fără nici o legătură, etnologia și istoria arhitecturii culte. Dar cartea istoricului și etnologului Ioan Godea trasează un drum al unui domeniu de activitate – arhitectura – plecând de la premise etnologice, tradiția construirii casei la țaranul român fiind văzută ca o temelie sănătoasă ce va duce spre marile capodopere de mai târziu și care vor jalona cultura românească de-a lungul întregului său traseu al artei constructive devenind, în timp, valoare europeană.

Ca orice carte de istorie, și aceasta se deschide cu un preambul menit să informeze cititorul mai puțin familiarizat cu domeniul, dedicat unui *summum* de tehnici constructive și de materiale utilizate în arhitectura tradițională românească. Evident, chiar și în acest capitol introductiv, se respectă criteriul istorico-cronologic deoarece se pornește de la simpla construcție temporară din nuiete împletite și muruite cu lut, pentru a se ajunge, după trecerea în revistă a experienței constructive a țaranului român, pe care o cunoaștere milenară l-a învățat să dea valoare plastică lemnului, pietrei și pământului, spre ceea ce a adus pe meleagurile noastre popoarele cu care autohtonii au venit în contact, purtătoare ale așa numitei culturo greco-romane.

Pornind pe firul istoriei, zorii civilizației umane își au corespondența în locuirile paleoliticului și neoliticului, de la simplul habitat în peșteri, la bordeiele de suprafață și la ceea ce a reprezentat epoca bronzului, prin stațiunile de la Căscioarele, Ariușd sau de la Iclod, pentru a da numai câteva exemple. Și aici ceea ce subzistă ca locuire tradițională românească este pus în oglindă cu locuințele neolitice, atât ca tehnologii cât și în ceea ce privește modalitățile de concepere a spațiului de locuit, de la tehnica împletiturii de nuiete, la cea a

cununilor din bârne și de la locuirea monocelulară la cea locuința cu mai multe încăperi, de la casa cu valențe profane la spațiile spiritualizate, precum sanctuarul de la Parța (jud. Timiș) sau templul megaron de la Sălacea.

Următorul capitol, atât al cărții, cât și al arhitecturii, ne transpune în perioada civilizației dacice. Este unul consistent prin informație și ilustrație, cu referiri ample la cele trei domenii ale artei construcțiilor la strămoșii noștri daci: civil, militar, spiritual. După prezentarea instrumentarului utilizat și a tehnologiilor de construcție (cum ar fi referirile la binecunoscutul *murus dacicus*), sunt trecute în revistă, pe baza datelor oferite de cercetarea arheologică românească, unele stațiuni care, de-a lungul anilor, s-au bucurat de o amănunțită cercetare (Grădiștea Muncelului, Blidaru, Costești, Sarmisegetusa, ca exemple de arhitectură militară), sunt reconstituite cu un bogat material iconografic unele așezări civile precum cele Popești, Dinogetia, Luncani-Piatra Roșie, Costești, Cetățeni. Sunt recenzate toate tipologiile puse în evidență de arheologi, de la bordeiul semi îngropat, la casele din piatră sau lemn, până la cele construite pe piloți, de la casele cu plan pătrat, mono- și pluricelulare, la construcțiile poligonale, care își au reflexul contemporan în șurile și stânele poligonale existente în varii zone ale Carpaților și până la reconstituirile mai mult sau mai puțin ipotetice de așezări dacice.

Epoca romană, care a însemnat un mare pas înainte în evoluția arhitecturii din spațiul daco-roman este tratată de o manieră analogă, plecându-se de la mai modestele *villa rustica*, până la acel *opus princeps* reprezentat de Ulpia Traiana Dacica Sarmisegetusa, noua capitală a Daciei romane, care reproduce la o scară mai redusă ceea ce geniul constructiv al romanilor a realizat în capitala imperiului, în urma reconstituirilor putându-se trage concluzia că s-a încercat o transpoziție, la scară mai mică a unor monumente reprezentative ale Romei antice.

Capitolele care urmează jalonează în mod logic drumul acestei arte și științe totodată, de la cel consacrat mileniului de creștinare și până la momentul Cozia. Trebuie spus că fiecare etapă istorică este situată sub majestatea unui *monumentum princeps*, văzut ca o încununare a eforturilor ingineresti și totodată artistice proprii fiecăreia. Astfel perioada de început a creștinismului în țara noastră este subsumată atât unui monument funerar circular de la Alburnus Maior cât și casei românești. Din nou remarcăm aceeași trimitere cu dublu sens între două realități culturale distincte, dar totuși legate între ele, tradiția casei țărănești și arhitectura de sorginte „cărturărească”, dacă ne este permis termenul.

Arhitectura romanică îl poartă pe cititor de-a lungul și de-a latul Transilvaniei, cu o bogată iconografie, acesta putând lua contact cu tot ceea ce a însemnat acest stil pentru cultura și civilizația românească, iar a exemplifica este o chestiune dificilă din cauza foarte numeroaselor capodopere care sunt diseminate în spațiul desemnat, ca prelungiri firești, am putea spune, a ceea ce a implementat civilizația romană în câmpul civilizației autohtone. *Monumentum princeps* este aici catedrala din Alba Iulia.

Goticul este jalonat de o multitudine de monumente, fiind vorba de unul dintre cele mai consistente capitole ale cărții, îndeosebi dacă se ține seama de faptul că sunt prezentate aici și prelungirile lui dinafara arcului carpatic. Și aici ilustrația este copleșitoare, de la elementele de detaliu ce definesc acest stil artistico-arhitectural, cu tehnicile subsumate, și până la marile ansambluri monumentale, precum cel de la Cârța, care este pentru acesta *monumentum princeps* ales de autor. Ansamblul arhitectonico-monumental de la Cozia ne trimite spre un alt orizont spiritual, cel bizantin, autorul legând astfel curente venite dinspre partea occidentală a continentului, de acela datorat lumii răsăritene, cu un element arhitectonic ce îi este specific – triconcul. Iar Cozia reprezintă tocmai momentul de vârf al arhitecturii înscrise sub o asemenea sorginte. Cartea profesorului Godea, neîndoielnic, demonstrează cu acuratețe că teritoriul românesc este cel al confluențelor. De la umilul sălaș din nuiele împletite, la capodoperele diverselor stiluri artistice, este jalonat un drum al influențelor și al confluențelor. România este astfel țara unde există valori arhitecturale cu nimic mai prejos decât cele apusene.

Fără a fi o carte de popularizare, dimpotrivă, marcând un efort documentar de mare amplitudine, *Arhitectura la români...* are drept țintă atât specialistul în etnologie, istoria culturii, a arhitecturii ș.a.m.d., dar și publicul dornic de a-și îmbogăți universul spiritual și cognitiv. Și, indiferent de apartenență, publicul cititor are ce găsi aici: textul și ilustrația trădează un profund cunoscător al domeniului, rigoarea științifică, dar și accesibilitatea limbajului, maniera pedagogică de prezentare, toate acestea fac din respectivul volum un excelent compendiu de istorie a arhitecturii românești, completând mai vechile contribuții ale specialiștilor din domeniu, mai ales că avem aici un demers pluri- și interdisciplinar, atât de rar în câmpul cercetării științifice românești, indiferent de domeniu.

Mircea Taban